

INTERNET ASOSIDA TIL O'RGATISHDA KOMPYUTER TEXNOLOGIYALARI ORQALI PRAGMATIK KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH

Toirova Guli Ibragimovna,
filologiya fanlari doktori(DSc), professor
tugulijon@mail.ru
BuxDU

Annotasiya: Mazkur maqolada internet asosida til o'rgatish jarayonida kompyuter texnologiyalari vositasida talabalarning pragmatik kompetensiyasini shakllantirish va rivojlantirish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, onlayn ta'limda yuzaga keladigan pragmatik to'siqlar va ularni bartaraf etishda multimedia resurslari, sun'iy intellekt, interaktiv platformalardan samarali foydalanish yo'llari ko'rsatib berilgan.

Annotation: This article analyzes the development of students' pragmatic competence through computer technologies in language teaching based on the internet. It also presents the ways of overcoming pragmatic barriers in online education using multimedia resources, artificial intelligence, and interactive platforms.

Аннотация: В данной статье анализируются вопросы формирования и развития прагматической компетенции студентов с помощью компьютерных технологий в процессе обучения языку на основе интернета. Также представлены пути преодоления прагматических барьеров в онлайн-обучении за счёт эффективного использования мультимедийных ресурсов, искусственного интеллекта и интерактивных платформ.

Kalit so'zlar. *pragmatik kompetensiya, kompyuter lingvodidaktikasi, internet ta'lim, madaniyatlararo kommunikasiya, elektron resurslar, sun'iy intellekt.*

KIRISH. Internet texnologiyalari rivojlanishi oxirgi o'n yilliklarda ta'lim tizimida, ayniqsa, chet tillarini o'rgatish sohasida jiddiy o'zgarishlar keltirib chiqardi. Jahon miqyosida raqamli ta'lim platformalarining kengayishi, interaktiv onlayn kurslar va sun'iy intellektga asoslangan o'quv ilovalarining yaratilishi natijasida til o'rgatish nafaqat qulay, balki global darajada ommaviy tus oldi. 2023-yilda UNESCO tomonidan e'lon qilingan ma'lumotlarga ko'ra, dunyo bo'yicha 1 milliarddan ortiq kishi internet orqali turli tillarni o'rganayotgani qayd etilgan. Shuningdek, Coursera, Duolingo, BBC Learning English kabi platformalarning foydalanuvchilar soni yil sayin o'sib bormoqda.

Pragmatik kompetensiyani shakllantirish, ya'ni tilni muayyan ijtimoiy va madaniy kontekstda to'g'ri qo'llash qobiliyati, bugungi global dunyoda yanada

muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, xalqaro ishchi muhitda, ta'lim tizimida va madaniy almashinuv loyihalarida noto'g'ri nutqiy munosabatlar ko'pincha madaniyatlararo tushunmovchiliklarga olib keladi. Shu munosabat bilan, til o'rgatish jarayonida kompyuter texnologiyalaridan foydalangan holda talabalarni real muloqot vaziyatlariga tayyorlash bugungi kun talabidir.

O'zbekiston miqyosida ham internet orqali til o'rgatish sohasi keng quloq yoymoqda. Respublikada 2022-yilda Prezident tashabbusi bilan "Zamonaviy kasb-hunar va xorijiy tillarni o'rgatish markazlari" tashkil etildi va ularda zamonaviy raqamli texnologiyalar asosida o'qitish amaliyoti yo'lga qo'yildi. Bundan tashqari, Oliy ta'lim, fan va innovasiyalar vazirligining 2023-yil hisobotida qayd etilishicha, onlayn til kurslarida qatnashgan talabalar soni 300 ming nafardan oshib ketgan. Ammo bu jarayonda pragmatik kompetensiyani shakllantirishga etarlicha e'tibor qaratilayotgani yo'q [19].

Adabiyotlar tahlili. Internet texnologiyalarining til o'rgatishdagi ahamiyati va pragmatik kompetensiyani rivojlantirishga ta'siri haqidagi tadqiqotlar soni kun sayin ortib bormoqda. Modern ta'lim vositalari, xususan, sun'iy intellekt (AI) va kompyuter lingvodidaktikasi imkoniyatlarining til o'rgatish jarayoniga kiritilishi bu boradagi nazariy va amaliyot tadqiqotlarini yangi bosqichga olib kelgan. Pragmatik kompetensiya, til o'rgatishda faqat grammatik va leksik bilimlar bilan cheklanmay, balki tilni madaniy va ijtimoiy kontekstda to'g'ri qo'llash qobiliyatini ham o'z ichiga oladi. Bu borada Smit va Braun o'z ilmiy tadqiqotlarida pragmatik kompetensiyaning til o'rgatishdagi ahamiyatini va internet texnologiyalarining ushbu jarayonga qanday ta'sir ko'rsatishini tahlil qilganlar [15]. Ular internet platforma va multimedia resurslarining pragmatik kompetensiyani rivojlantirishdagi rolini quyidagicha ta'riflaganlar: "Tilni interaktiv usullar va real vaqtdagi muloqotlar orqali o'rganish talabalarga tilning amaliyotdagi foydalanishini yaxshi tushunishga yordam beradi"[15].

Kompyuter lingvodidaktikasi, shu jumladan, virtual muhitlar va avtomatik pragmatik tahlil platformalarining o'zlashtirish jarayonidagi ahamiyatiga alohida e'tibor berilgan. Kelli o'z tadqiqotida kompyuter yordamida pragmatik tahlilning til o'rganuvchilarga qanaqa yangicha echimlar taqdim etadiganligini ko'rsatgan. Uning fikricha, "sonlar va ma'lumotlar orqali tilning pragmatik qiyosini aniqlash va o'rganish talabalarga ko'p jihatli faoliyatlarni amalga oshirishga yordam beradi" [10]. Kompyuter lingvodidaktikasi orqali tilni o'rganish, fikrlash, muloqot qilish va rivojlantirish imkoniyatlarini takomillashtirishga imkon yaratadi.

Multimedia resurslar va interaktiv o'qitish metodlari til o'rgatishdagi ahamiyatini ko'rsatish uchun bir qancha tadqiqotlar olib borilgan. Chang va Li o'z tadqiqotlarida multimedia va virtual platformalardagi amaliy o'qitish usullarining, shu jumladan, geymifikasiya va video-dramalarning, pragmatik kompetensiyani rivojlantirishda qanday ta'sir ko'rsatishini ko'rsatganlar. Ularning fikricha, "interaktiv resurslar tilni nafaqat grammatik, balki ma'naviy va ijtimoiy kontekstda

ham to'g'ri qo'llashga imkon beradi" [4]. Internet asosidagi til o'rgatish jarayonida pragmatik to'siqlar ham ro'y berishi mumkin. Bu borada Li olib borgan tadqiqotda, "internet ta'limdagi pragmatik to'siqlar – bu talaba va o'qituvchi orasidagi kommunikasiya to'siklari, ayniqsa, madaniy va ijtimoiy farqlar orqali ro'y beradi" deb ta'riflangan[12]. Bu tadqiqot pragmatik to'siqlarni bartaraf etishda kompyuter texnologiyalarining ahamiyatini ko'rsatadi. Til o'rgatishdagi yangi usullar, shu jumladan, sun'iy intellekt asosidagi avtomatik pragmatik tahlil va interaktiv resurslarni ishlab chiqishdagi innovasion yondashuvlar, o'zbekistonida ham joriy etilmoqda. Shunday qilib, pragmatik kompetensiyani rivojlantirish uchun zamonaviy metod va vositalarning ilmiy tahlili, ularning amaliyotga tadbiq qilinishi, til o'rganish jarayonidagi aniq maqsadlarga erishishda muhim rol o'ynaydi

Pragmatik kompetensiya – bu tilni muayyan ijtimoiy va madaniy vaziyatda maqsadga muvofiq, ma'noli va ta'sirchan tarzda qo'llash qobiliyatidir. U leksik va grammatik bilimlardan tashqari, nutqning funksional maqsadi, kontekstga mos niyat va madaniy hassoslikni o'z ichiga oladi. Masalan, ingliz tilida "Could you open the window, please?" degan iltimos jumlasini grammatik jihatdan to'g'ri bo'lishi mumkin, ammo talabaning madaniy muhitni inobatga olmagan holda bevosita va qattiqroq formada "Open the window!" deyishi kommunikasiyada noqulayliklar keltirib chiqarishi mumkin.

Jahon miqyosida til o'rgatish metodikasida CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) standarti pragmatik kompetensiyani alohida komponent sifatida belgilagan. CEFRga ko'ra, yuqori darajada til egallagan shaxs faqat grammatik to'g'rilik emas, balki muloqot sharoitiga mos nutq strategiyalarini ham samarali qo'llash qobiliyatiga ega bo'lishi kerak [6;17].

O'zbekistonda ham chet tillarini o'rgatish jarayonida pragmatik bilimlarga bo'lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Buni joriy etilayotgan yangi darsliklar va multimediyali onlayn o'quv platformalari orqali kuzatish mumkin. Ammo amalda aksariyat kurslar grammatik va leksik ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirilgan bo'lib, madaniy-ijtimoiy komponentlar etarli darajada qamrab olinmagan. Shuning uchun internet asosidagi kompyuter texnologiyalarini pragmatik o'qitish maqsadida to'g'ri yo'naltirish muhim vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Yangi avlod ta'lim platformalari – Moodle, Google Classroom, Duolingo, ChatGPT, Edmodo va ushbu turkumga kiruvchi boshqa interaktiv vositalar – til o'rgatishda pragmatik kompetensiyani shakllantirishga xizmat qiluvchi muhim vositalardan biri hisoblanadi. Ushbu platformalarning afzalligi shundaki, ular orqali talabalar real muloqotga yaqin bo'lgan simulyasiyalangan vaziyatlar, rolli o'yinlar, muloqot ssenariylari va madaniy kontekstga mos muloqotlarni boshdan kechirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Masalan, Duolingo ilovasida foydalanuvchi real hayotdagi muloqotlarga asoslangan dialoglarda ishtirok etishi mumkin – bu esa talabaning tilni faqat grammatik jihatdan emas, balki pragmatik jihatdan ham to'g'ri qo'llashini rag'batlantiradi[13].

ChatGPT kabi sun'iy intellekt asosidagi vositalar orqali talabalar turli madaniy kontekstda turli muloqot strategiyalarini mashq qilishi mumkin. Masalan, bir xil so'z aytilishi mumkin bo'lgan turli vaziyatlarni (rasmiy/norasmiy, yosh katta/yosh kichik bilan muloqot) modellashtirish va turli pragmatik yondashuvlarni solishtirish mumkin. Bu esa pragmatik farqlarni inobatga olish qobiliyatini shakllantiradi[16]. Taguchi ta'kidlaganidek, pragmatik kompetensiyani tarbiyalashda simulyativ muloqotlar va sun'iy muhitdagi mashqlar yuqori samara beradi[16]. Shu bilan birga, Moodle va Google Classroom kabi platformada o'qituvchi tomonidan maxsus tayyorlangan multimediyali materiallar, audio va video materiallar, janrlarga oid tahlil topshiriqlari orqali tilning turli uslubiy va pragmatik xususiyatlarini o'rgatish mumkin. Masalan, rasmiy maktub yozish, blog yozish, elektron xat orqali muloqot kabi turli janrlarda talabalarni tayyorlash orqali ularda ma'noli va maqsadga yo'naltirilgan nutq strategiyalari shakllanadi.

Elektron platformalarning yana bir afzalligi – talabalar faoliyatini avtomatik baholash, muloqotdagi xatolarni aniqlash va pragmatik masalalarda to'g'ri yo'l ko'rsatish imkoniyatidir. Jahon bankining 2022-yil ta'lim bo'yicha hisobotida ta'kidlanganidek, raqamli vositalar orqali tashkil etilgan ta'lim jarayonida talabalarning nutqiy faolligi 37% ga ortadi va bu pragmatik ko'nikmalarni rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi [18].

Onlayn muloqotda madaniyatlararo omillar til o'rgatish jarayonida asosiy rol o'ynaydi, chunki til faqat grammatik va leksik elementlardan iborat emas, balki u shaxslar va jamiyatlarning turli madaniy qiymatlarini, ishoralarini va qarashlarini ham o'z ichiga oladi. Til va madaniyat bir-biri bilan yaqin bog'liq bo'lgan, shuningdek, har bir madaniyatning o'zgacha til ishlatish shakllari va xususiyatlari mavjud. Internet platformada amalga oshiriladigan muloqotlar bu farqlarni tushunish va qabul qilish imkonini beradi.

Madaniyatlararo kompetensiya (Ing. intercultural competence) – bu odamning turli madaniyatlar orasida faol va samarali muloqot o'rnatish qobiliyatidir. Onlayn muloqotda buni ta'minlash uchun talabalarga turli madaniy kontekstlarda bo'lib o'tadigan so'zlashuvlar, ijtimoiy me'yorlar, bag'rikenglik va fahmlashni o'rgatish kerak. Onlayn platformalar orqali turli madaniy ishoralarning to'g'ri tushunilishini ta'minlash uchun video-dramalar, rol o'yinlari va multimedia kontentlar muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Masalan, onlayn platformadagi videodramalar orqali talabalar turli madaniy kontekstlar bilan tanishishadi. Bunday videomateriallar orasida, odatda, rasmiy va norasmiy muloqotlar, egalik qilish va ijtimoiy xatolarni engishga qaratilgan ssenariilar bo'lishi mumkin. Videodramalar talabalarga muloqotdagi ijtimoiy vaziyatlarni, mavjud ijtimoiy madaniyatlarni chuqurroq tushunish va ularning ijtimoiy kontekstdagi ahamiyatini aniqlash imkoniyatini beradi.

Rol o'yinlari onlayn ta'limda interkultural kompetensiyani rivojlantirishda alohida ahamiyatga ega. Ushbu o'yinlarda talabalar turli madaniy vaziyatlarda

qatnashishadi va ushbu vaziyatlarga mos keladigan ijtimoiy va pragmatik kodifka uyg'unlashishni o'rganishadi. Masalan, kimdir biznes yoki rasmiy muloqotlarda qatnashishi mumkin, boshqasi esa fuqarolik xuquqlarini muhokama qilishda yoki kundalik hayotdagi o'zgarishlarni qabul qilishda qatnashadi. Bunday mashqlar orqali talabalar tadqiqot va muloqot strategiyalarini moslashtirishga o'rganadilar. Multimedia kontentlar, xususan, videolar, interaktiv o'zgarishlar va animasiyalar, talabalarga tilning turli madaniy janrlarini o'rganish imkonini beradi. Multimedia tasvirlarini va videomateriallarni taqdim etish til o'rgatish jarayonini aniq va dinamik qiladi, shunday qilib talabalarga turli xil madaniy kontekstlarda o'z bilimini amaliy ravishda qo'llashga yordam beradi. Bundan tashqari, o'rganilayotgan tildagi interkultural ogohlik, shundaki, talabalar to'g'ri ishlatish va o'zgarishlarga moslashishni o'rganadilar. Bu borada bir qator tadqiqotlar amalga oshirildi. Masalan, 2021-yildagi tadqiqotga ko'ra, onlayni dasturlar va multimedia kontentlari orqali madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirish, nafaqat o'rganilayotgan tilga oid bilimlarni, balki o'zgaruvchan ijtimoiy va madaniy muhitda amalga oshiriladigan muloqotlar malakasini ham oshirdi [2,3]. Shuningdek, ushbu tadqiqotlar, video-dramalar va rolli o'yinlar talabalarning tildagi pragmatik kompetensiyasini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi.

Pragmatik to'siq — bu til o'rganish va muloqot jarayonida paydo bo'ladigan muammolar, ular insonning tilni ijtimoiy va madaniy kontekstda to'g'ri va samarali ishlatish qobiliyatiga to'sqinlik qiladi. Pragmatik to'siqlar til o'rganuvchining so'zlashuvdagi samaradorligini, aniqlikni va mazmunni to'g'ri etkazishini murakkablashtiradi.

Rus tilidagi "Как с гуся вода" va o'zbek tilidagi "Suvdan quruq chiqmoq" iborolari tilshunoslikda ikki xalqning madaniy va pragmatik kontekstiga mos keladi. Ular o'xshash ma'no va maqsadga ega bo'lib, insonning vaziyatlarga nisbatan barqarorligini, stressga e'tibor bermasligini va muammolardan omad bilan chiqib ketishini bildirish uchun ishlatiladi.

Rus tilida "Как с гуся вода" iborasi g'ozlarning tabiiy xususiyatiga asoslangan bo'lib, ular suvda suzishsa ham, o'ziga xos yog'langan parhalari tufayli hech qachon cho'kmaydi. Bu ibora odamning muammolardan, tanqidlardan, xavflardan qandaydir ta'sir ko'rmasdan, omad bilan o'tishini ko'rsatadi. Shuningdek, o'zbek tilidagi "Suvdan quruq chiqmoq" iborasi ham shu ma'noni o'zida mujassamlashtiradi, ya'ni inson muammolardan yoki xavfdan ta'sirlanmay, o'ziga xos muqobillik va mas'uliyat bilan va kerakli reaksiya bilan vaziyatdan chiqishni bildiradi.

Shunday qilib, bu iboralar tilshunoslikda frazeologizmlarning amaliy va pragmatik ishlatilishining o'xshashligini ko'rsatadi. Buning orqali har bir tilda frazeologizmlar bilan ma'no to'ldirilgan har bir xulosa, tilni amaliy va ma'naviy jihatdan qanchalik yaxshi izohlash va ularning madaniy kontekstlarini anglatishga yordam beradi.

O'zbek va rus tillaridagi ayrim frazeologizmlar o'xshash pragmatik mazmunga ega bo'lishi mumkin, ular jamiyatdagi muayyan ijtimoiy va madaniy kontekstlarga asoslanib shakllanadi. Masalan, o'zbek tilidagi "Bir burda nonga zor" va rus tilidagi "сидет на хлебе и воде" iborolari o'rtasidagi ma'nolar va ularning pragmatik konteksti o'xshashdir.

1. O'zbek tilidagi "Bir burda nonga zor" iborasi, asosan, qiyin hayot shartlarida yashovchi yoki ehtiyojga muhtoj bo'lgan shaxsni anglatadi. Bu ibora, insonning moddiy yoki ma'naviy yordamga ehtiyojini, uning hayotdagi kurashish jarayonidagi og'irliklarini ta'riflaydi. Bu, o'z navbatida, ijtimoiy munosabatlarda shaxsning yangicha holatga tushishini ko'rsatib, uning har kungi kurashishini va ko'proq ehtiyojni qondirish uchun bor kuchini ishga solishini ifodalaydi.

2. Rus tilidagi "сидет на хлебе и воде" iborasi esa, odamning qiyin vaziyatda, omadsizlik va kerakli manbalardan mahrum bo'lishini, juda kam yoki engil taomlanishni anglatadi. Bu, asosan, shaxsning kurashishga va muammolarga qaramasdan, qiyin va kambag'al hayot sharoitida yashashini belgilaydi.

Ikkala ibora ham ijtimoiy va madaniy kontekstiga mos ravishda insonning qiyin vaziyatlardan omad bilan chiqishini yoki ularga qarshi kurashishini ko'rsatadi. Biroq, har ikki iboraning pragmatik mazmunidagi farqlar, tillar orasidagi nazariy va amaliyotga oid qo'shimcha jihatlarining muhimligini namoyon etadi.

Shuningdek, ushbu frazeologizmlar tildagi mavjud metaforalarning amaliy va madaniy ko'rinishlarini ifodalagan holda, tilshunoslik va pragmatikada frazeologizmlarning ro'yxatini shakllantirishga hissa qo'shadi. Bu iboralar, nafaqat tilning ko'p qirraliligini, balki turli madaniy kontekstlarda qanday ma'lumotlar ishlatilishi mumkinligini ham ko'rsatadi.

Pragmatik to'siqlarni bartaraf etish uchun quyidagi usullar va metodikalar ishlatish mumkin:

1. Modellashtrish va rol o'yinlari – onlayn platformalar orqali turli muloqot vaziyatlari simulyasiya qilinadi, bunda talabalar hayotiy vaziyatlarda ijtimoiy-madaniy faktorlarni hisobga olib, turli situatsiyalarda noto'g'ri ta'bir va adashishlarga yo'l qo'ymasdan muloqot olib borishga harakat qiladilar. Bunday interaktiv mashqlar pragmatik to'siqlarni yo'q qilishda samarali bo'lishi mumkin. Masalan, Moodle va Google Classroom platformalarida talabalarga turli tillardagi muhokamalarni tartibga solishga yordam beruvchi vazifalar berilsa, ularning kommunikativ qobiliyatlari rivojlanadi.

2. Madaniy kontekstni tushunish – til o'rganuvchiga, uzbek va rus tillaridagi frazeologizmlar, ifoda va shuningdek, so'zlar va o'rganilgan madaniyatning mazmunini taqdim etish muhimdir. Madaniy kontekstga oid materiallarni ishlatish (masalan, video-dramalar va multimedia kontentlar) talabalarga ikki tilda ham to'g'ri nutq va ifodaga ega bo'lishni amalga oshirishga yordam beradi. Shunday usullar orqali pragmatik to'siqlarni bartaraf etish uchun talabalarga har bir vaziyatdagi madaniy va ijtimoiy xususiyatlar tushuntiriladi.

3. Avtomatik mulohaza va sun'iy intellekt orqali yordam – Qurilgan kompyuter modellari, shu jumladan, sun'iy intellektga asoslangan avtomatik mulohaza berish tizimlari pragmatik xatolarni aniqlash va to'g'ri baho berish imkonini beradi. Masalan, ChatGPT yoki boshqa NLP (Tabiiy tilni qayta ishlash) tizimlari talabalarga muloqotdagi xatolarni aniqlab, ularni tahlil qilib, aniq tavsiyalar beradi.

4. Situativ modellashtirish – Pragmatik kompetensiyani rivojlantirish uchun talabalarga turli amaliy vaziyatlar modellashtiriladi, shuningdek, ularning muammolarni hal qilish qobiliyatini kuchaytirish maqsadida interaktiv va realistik ssenariylar ishlab chiqiladi. Bu yordam beradi, chunki til o'rganuvchi har xil tildagi vaziyatlar uchun to'g'ri ishlatishni o'rganadi, shuningdek, ularning fahmlovchi va kommunikativ ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

Xulosa qilib aytganda, internet asosidagi ta'limda pragmatik kompetensiyani rivojlantirish zamonaviy til o'rgatishdagi muhim va ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Bu jarayonda, kompyuter lingvodidaktikasi vositalarini, jumladan, multimedia texnologiyalarini, virtual muloqot muhitlarini va sun'iy intellektga asoslangan mashqlarni faol qo'llash muhim ahamiyatga ega. Ushbu vositalar nafaqat tilning grammatik va leksik komponentlarini, balki uning pragmatik, madaniy va emosional jihatlarini ham chuqur o'rganish imkonini yaratadi. Bu esa talabalarga tilni hayotda va turli muloqot vaziyatlarida to'g'ri va samarali qo'llashga yordam beradi. Tavsiyalar: Til o'rgatishda madaniy kontekstni qamrab olgan interaktiv resurslar ishlab chiqish, bu orqali talabalarning nafaqat tilni, balki uning madaniy va ijtimoiy kontekstlarini ham o'zlashtirishiga erishish mumkin; Sun'iy intellekt yordamida avtomatik pragmatik tahlil platformalarini yaratish, bu talabalarning tilni pragmatik nuqtai nazardan analiz qilish va uning turli kontekstlarda qo'llanishini yaxshilashga yordam beradi; Talabalarning nutqiy faoliyatini baholashda kompyuter texnologiyalarini joriy etish, bu hamdagi mustaqil ishlashga imkon yaratadi va ularning to'g'ri va samarali muloqot olib borish qobiliyatlarini oshiradi. Shu bilan birga, pragmatik kompetensiyaning rivojlanishi mukammal til o'rgatish tizimida muhim o'rin tutadi. Zamonaviy ta'lim vositalari orqali bu maqsadlarga erishish uchun yanada ko'proq tadqiqotlar va innovasion yo'nalishlar talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bardovi-Harlig, K. (2013). Developing L2 Pragmatics. Language Learning, 63(S1), 68–86.
2. Baxmann, L. F. (1990). Fundamental Considerations in Language Testing. Oxford University Press.
3. Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. Applied Linguistics.

4. Chang, R., & Li, H. (2019). Multimedia resources and interactive teaching methods in foreign language learning. *International Journal of Educational Technology*, 29(2), 99–110.
5. Chapelle, C. A. (2001). *Computer applications in second language acquisition*. Cambridge University Press.
6. Council of Europe. (2020). *CEFR Companion Volume with New Descriptors*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
7. Coursera Impact Report. (2022). Retrieved from: <https://about.coursera.org/impact>
8. Crystal, D. (2006). *Language and the Internet*. Cambridge University Press.
9. Duolingo Language Report. (2023). Retrieved from: <https://blog.duolingo.com>
10. Kelly, P. (2021). Automated pragmatic analysis in language education: A new horizon. *Journal of Educational Technology*, 58(1), 120–134.
11. Kramsch, C. (1998). *Language and Culture*. Oxford University Press.
12. Li, T. (2022). Pragmatic barriers in online language learning: A systematic review. *Journal of Language and Communication Studies*, 35(3), 220–238.
13. Loewen, S., Isbell, D. R., & Sporn, Z. (2020). The effectiveness of app-based language instruction for developing receptive linguistic skills. *Foreign Language Annals*, 53(2), 209–233.
14. President qarori: Yoshlar va aholini zamonaviy kasb-hunarlariga o'qitish dasturi. (2022).
15. Smith, J. & Brown, A. (2020). Pragmatic competence and technology-enhanced language learning. *Language Teaching Research*, 24(4), 437-455.
16. Taguchi, N. (2015). Instructed Pragmatics at a Glance: Where Instruction Has Been and Where It Should Go. *Language Teaching*, 48(1), 1–50.
17. UNESCO Institute for Statistics. (2023). *Global Education Monitoring Report*.
18. World Bank. (2022). *Remote Learning During COVID-19: Lessons from Today, Principles for Tomorrow*. Retrieved from: <https://www.worldbank.org>
19. Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги ҳисоботи. (2023). Retrieved from: <https://edu.uz>